

УДК 372.872

ІНТЕНЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ МУЗИЧНО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті йдеться про актуалізацію музично-творчого потенціалу студента, яка забезпечується дією інтенції на творчість.

Процес нинішнього професійного становлення майбутніх учителів вчені тісно пов'язують з творчістю. Творчість, як якісний показник фахової майстерності, є головним критерієм готовності студента педвузу до самостійної роботи в школі.

Аналіз поглядів вчених-філософів (О. Клепиков, П. Кравчук, І. Кучерявий, В. Овчинников, А. Шумилін) дозволяє зробити висновок, що творчість виступає родовою ознакою особистості і визначає сенс людського життя. Об'єктивні та суб'єктивні характеристики перетворювальної спроможності людини знаходять себе у здатності оновлювати світ, оточуюче середовище, а також дозволяють керувати процесами самотворення. Великі напрацювання в галузі дослідження психологічних механізмів творчості (Л. Виготський, Н. Гузій, В. Єлісеєв, І. Коган, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець, С. Рубінштейн та інші) свідчать про те, що творчість тісно пов'язана з потенційними можливостями особистості і є сферою їх актуалізації. Все це обумовлює актуальність дії цього феномену у педагогіці. Школі потрібен творчий учитель, здатний до педагогічної імпровізації, самостійного прийняття рішень, ініціативності та відповідальності. Тому процес вузівського навчання повинен бути спрямованим на перетворення студента із об'єкта в суб'єкт навчального процесу, на усвідомлення останнім власної сутності і на бачення ним шляхів саморозвитку і самовдосконалення. Значний внесок у розробку цих питань зробили О.Волощенко, О. Виговська, В. Загвязинський, І. Зязюн, В. Кан-Калік, Н. Кічук,

С. Сисоєва, Т. Сущенко та інші. Формування і розвиток творчого потенціалу майбутнього вчителя стало нагальною потребою сьогодення.

Слід наголосити, що багатоаспектність педагогічної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів має досить повне висвітлення у науковій літературі. Творчий потенціал майбутнього вчителя музики поєднує в собі методико-педагогічну і власне музичну творчість. Разом з тим, здатність студента до музичного творення залишилася поза увагою науковців, а це питання особливо гостро постає в умовах підготовки вчителя початкових класів і музики. У зв'язку з цим, ми пропонуємо ввести в термінологію музичної педагогіки поняття „музично-творчий потенціал майбутнього вчителя”. На нашу думку, це складна, динамічна система, зміст і структура якої відображаються в процесах музичної творчості. Ми вважаємо, що музично-творчий потенціал являє собою інтегративну властивість особистості, яка завдяки функціональній взаємодії структурних компонентів (інтелектуально-пізнавального, емоційно-почуттєвого та інтенційного) забезпечує готовність майбутнього вчителя до музично-творчої діяльності.

Метою нашої статті є висвітлення сутності й значення інтенційного компоненту в структурі означеного поняття (перші два компоненти були вже представлені автором у інших публікаціях). Погоджуючись із думкою вчених (Н. Кічук, О. Левченко, Н. Посталюк та ін.), що сама наявність творчого потенціалу в структурі особистості ще не свідчить про його дієву реалізацію, вважаємо доцільним наголосити на механізмі, який забезпечує процеси самоактуалізації, самореалізації, самоздійснення. Цим механізмом, на нашу думку, є інтенційний компонент музично-творчого потенціалу, “який фіксує джерело активності” [1 : 130]. Інтенційний компонент (від лат. *intentio* – прагнення – спрямованість свідомості, мислення на той чи інший предмет предмет) виступає джерелом тієї внутрішньої енергії, яка сприяє актуалізації потенційних можливостей. Він забезпечує направленість дії інших складових музично-творчого потенціалу на діяльнісне втілення. Іншими словами

інтенційний компонент керує внутрішньою активністю особи, спрямовуючи її в необхідне русло.

У зв'язку з цим, доцільно розглянути поняття особистісної активності, що є загальним проявом інтенції. На думку С. Гончаренка, активність особистості – це “здатність людини до свідомої трудової і соціальної діяльності, міра цілеспрямованого, планомірного перетворення нею навколишнього середовища й самої себе на основі засвоєння багатств матеріальної і духовної культури” [2 : 21]. В умовах професійного становлення майбутнього вчителя важливо усвідомлювати дію різних видів активності, які забезпечують діяльнісну реалізацію його фахових можливостей.

Важливе значення для підготовки майбутнього вчителя-музиканта має професійно-творча активність, стимулювання і розвиток якої націлюється на формування творчої особистості вчителя-професіонала. „Професійно-творча активність, – на думку В. Андрющенко, – виявляється у прагненні до художньо-творчого самовдосконалення, вміння формувати у школярів систему естетичних ідеалів, володіння навичками високохудожньої інтерпретації музичних творів; музичної імпровізації, навичок композиції, творчого, дослідницького підходу до майбутньої педагогічної діяльності” [3 : 5]. Окрім того, прояви активності, що мають місце в процесі навчання, розкривають ставлення студента до тих чи інших видів роботи, забезпечуючи результативність його діяльності. О. Дем'янчук пропонує розглядати три рівні активності, що виявляються у процесі художньої (в тому числі музичної) творчості. Вони виступають якісним показником діяльності, в якій розкривається особистість суб'єкта навчання [4 : 10]. Це відтворююча активність, інтерпретуюча і творча.

Відтворююча активність (репродуктивна) характеризується наслідуванням дій викладача і відзначається нестійкістю проявів.

Інтерпретуюча активність спостерігається під час самостійного застосування майбутніми вчителями знань, умінь, навичок в процесі музичного

творення. Вона супроводжується стійкістю волі, бажанням студентів застосувати набутий досвід в нових умовах.

Творча активність відображає стійкий інтерес майбутніх учителів до музично-творчої діяльності, його прагнення до самостійної творчості, ініціативність, наполегливість, завзятість у роботі. Як найвищий рівень активності людини творча активність спрямована на самостійне оволодіння новими знаннями, на вільне оперування уміннями й навичками, на створення нових результатів діяльності, на оновлення і трансформацію власної внутрішньої сутності спеціаліста.

Але, контролюючи прояви активності, слід враховувати те, що ця активність, проявляючись в діяльності, зливається з нею. Для того ж щоб виокремити момент активності з діяльнісного руху вчені (А. Петровський, В. Петровський) пропонують поставити суб'єкт в умови, які „дозволять йому здійснити акти „надситуативної” активності” [5 : 231]. Особливо це стосується процесу творчості, під час якого „надситуативна” активність актуалізує потенційні резерви особистості та опредмечує їх у продуктах творчості. У такий спосіб відбувається якісний стрибок у розвитку музично-творчого потенціалу суб'єкта навчання і закріплення досягнень на новому рівні. Опредмечування супроводжується створенням нового предметного світу (в музиці цим предметом є ідеальний світ музичних образів), в якому відображається потенційна сутність творця. Водночас, на думку В. Рибалки, здійснюється і протилежний акт – розпредмечування, в ході якого змінюється сам суб'єкт, ”за рахунок „вбирання”, „всмоктування” людиною в себе все більш широкого об'єму предметного світу” [6 : 61]. Двобічність таких перетворень привносить зміни у зовнішнє середовище, оновлюючи оточуючий світ і, разом з тим, якісно змінює саму особистість творця.

Отже, інтенційний компонент спрямовує свідомість майбутнього фахівця на виявлення різних видів активності і, тим самим, забезпечує реалізацію його потенційних можливостей. Стимулюючи прояви творчої активності, як

активності вищого рівня, він забезпечує дієвість музично-творчого потенціалу в цілому.

Усе вище зазначене свідчить про те, що інтенційний компонент виконує енергетично-дієву функцію, яка націлює суб'єкта навчання на діяльнісну реалізацію власних можливостей. Актуалізуючи власні музично-творчі потенції, майбутній вчитель у такий спосіб розкриває свою фахову майстерність. Функціональна дієвість цього компонента в структурі музично-творчого потенціалу студента розширює межі спроможності останнього в галузі музично-творчої діяльності.

Енергетично-дієва функція інтенційного компонента, продукуючи творчу спрямованість, викликає прояви творчої активності. Вона відбивається у мислительних процесах аналізу й синтезу, перенесення і комбінування, визначення нових функцій і встановлення нових зв'язків між явищами і предметами. Дослідники вважають її механізмом, що пробуджує джерела творчості, актуалізує творчі потенції людини. Е. Гуцало зазначає, що творча активність є "гармонічною єдністю якісно нового стану активності (міри напруження, динамізму) та досить високого її рівня (міра реалізації в діяльності творчих сил особистості) [7 : 7]. Разом з тим, витoki творчої активності знаходяться у результатах дії відтворюючої та інтерпретуючої активності. Без цих попередніх (підготовчих) видів неможливий вихід на найвищий рівень активності – творчий.

Важливе значення для виникнення творчої активності у майбутнього вчителя музики має якість музичної інформації. Оскільки розвиток фахівця не обмежується удосконаленням його здібностей, а залежить від способу життєдіяльності останнього, визначальною в цьому процесі залишається система потреб, цілей і цінностей. Як зауважує Г. Тарасов, в умовах музичного потягу людина керується багатостороннім позитивним значенням музичного впливу для себе. Тому і музична потреба визначається якістю музики, об'ємом і силою почуттів, життєвих цінностей індивіда, що стають об'єктивними за допомогою музики [8 : 51]. Це обумовлює дієвість означеного компонента не

лише на рівні вирішення вузькоспеціалізованих проблем, а й на рівні поліпшення загальної музичної ерудиції фахівця.

Творча активність втілюється у результатах діяльності (і одночасно вимірюється ними), які відображають взаємодію інтелектуальних, емоційних та особистісних факторів. Це яскраво спостерігається в умовах музичної творчості, яка неможлива без інтеграції спеціальних знань, умінь, навичок, пронизаних глибокою емоційністю, сильними почуттями при включенні вольових, самоорганізаційних якостей характеру.

Отже, творча активність є глибоко мотивованим психологічним утворенням, що виникає за наявності інтенції на творчість. Іntenційний компонент у структурі музично-творчого потенціалу, забезпечуючи прояви різних видів активності, тим самим розкриває його динаміку, дієвість, сприяє актуалізації. Діяльнісні результати втілення творчої активності, одночасно, свідчать про сформованість музично-творчого потенціалу студента і націлюють його на подальший саморозвиток.

Література:

1. Волков А.М., Микадзе Ю.В. Солнцева Г. Н. Деятельность: структура и регуляция. Психологический анализ. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1987. – 216 с.
2. С.У. Гончаренко Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.
3. Андрющенко В.П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності: Автореф. канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського – Одеса, 2000 – 20 с.
4. Дем'янчук О.Н. Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів: Навч.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 64 с.
5. Петровский А.В., Петровский В.А. Личность и ее активность в свете идей А.Н. Леонтьева // А.Н. Леонтьев и современная психология / Сб.

статей памяти А.Н. Леонтьева / Под ред. А.В. Запорожца, В.В. Зинченко, О.В. Овчинниковой (отв. Ред.), О.К. Тихомирова. – М., Изд-во Моск. ун-та, 1983. – С. 231 – 239.

6. Рибалка В.В. Методологічні питання наукової психології (Досвід особистісно центрованої систематизації категоріально-поняттєвого апарату): Навч.-метод. посібник. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 204 с.
7. Гуцало Е.У. Творческое развитие будущих учителей начальных классов в процессе музыкального обучения. Автореферат дис. ... канд. пед. наук 13.00.01. – М., 1989. – 16 с.
8. Тарасов Г.С. Проблема духовной потребности: (На материале музыкального восприятия). – М.: Наука, 1979. – 191 с.

Annotation

INTENTIONAL COMPONENT IN THE STRUCTURE OF THE PROSPECTIVE TEACHER'S CREATIVE POTENTIAL IN MUSIC.

Oliylyk S.V.

The article deals with the actualization of the student's creative potential in music, which is secured with the influence of the intention on the creative activity.